

ACKREDITERING

En öppen fråga

ACKREDITERING

En öppen fråga

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Ackreditering. En öppen fråga

Producerad av Högskoleverket

Högskoleverkets rapportserie 2003:4 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Staffan Wahlén** och
bedömningsavdelningen, **Ulf Öhlund**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Lenanders, Kalmar, februari 2003

Innehållsförteckning

Inledning	5
Begreppet ackreditering och dess användning	7
Varför ackreditering?	7
Vad är ackreditering?	8
Vad ackrediteras?	9
Vem ackrediterar?	10
Hur går ackreditering till?	11
Ackreditering och internationalisering	12
Ackreditering i Sverige	15
Några viktiga områden för ställningstagande	17
Högskoleverkets roll	19
Inflytande över utvärderingarna: akademien – professionen/ yrkeslivet – eller bådadera	20
Transparens och öppenhet	20
Beroende och oberoende	21
Risk för likriktning	21
Slutord	23
Referenser	25

Inledning

Den text som presenteras här är en sammanfattning av grundläggande beskrivningar och definitioner av en företeelse som kommit att fokuseras i den internationella utbildningsdiskussionen, nämligen ackreditering av högre utbildning.

Texten riktar sig till dem som arbetar inom högskolan. Den ska i första hand ses som en upplysningskrift och en utgångspunkt för fördjupade diskussioner om hur vi i Sverige ska förhålla oss till en av de företeelser vi möter när våra relationer till andra länders utbildningssystem byggs ut.

Bland de frågor som diskuterades vid ett av Sveriges Universitets- och Högskoleförbunds (SUHF) idéseminarier under medverkan av Högskoleverket kom den om ackreditering att ta betydande plats.

Begreppet var bekant men inte särskilt välkänt. Vad stod begreppet för? Vilken innebörd kunde det ges i den svenska miljön? Vilka konkreta former hade det utomlands? Och:

Skulle den internationella utvecklingen mot mera globaliserade och transnationella utbildningsförhållanden medföra ett behov av – kanske krav på – nya former för erkännande, utvärdering och kvalitetssäkring av högre utbildning i vårt land?

Som ett resultat av diskussionerna beslutades att SUHF och Högskoleverket skulle tillsätta en gemensam arbetsgrupp med uppgift att undersöka dessa frågor och att kortfattat presentera dessa för aktörerna inom högskolepolitik och högskoleadministration.

I den grupp som bildades representerades SUHF av rektor Lars Håkola, Blekinge Tekniska Högskola och prorektor Anders Eriksson, Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm.

Från Högskoleverket ingick Torsten Kälvemark, Staffan Wahlén och Ulf Öhlund. I samband med att gruppen konstituerades knöts en representant för studenternas organisationer (SFS) till arbetet. Under arbetets inledande förde Kristina Lutz studenternas talan, medan Jens Christian Berlin intog denna roll under projektets slutfas.

Begreppet ackreditering och dess användning

Varför ackreditering?

Ackreditering är en företeelse som under de senaste åren väckt allt större intresse inom den högre utbildningen nationellt och internationellt. Detta har flera orsaker.

För det första är det utbildningens och arbetsmarknadens internationalisering som skapat ett behov av ett sätt att få en tydlig uppfattning om en utbildnings eller ett lärosätes kvalitet. Denna fråga formuleras enligt följande i Högskoleverkets rapport *Internationell jämförbarhet & nationell styrning – aktuella perspektiv på högskolans examinationsordning*. Högskoleverkets rapportserie 2001:10 R, s. 45:

”En gemensam arbetsmarknad utan ett gemensamt utbildningssystem förutsätter någon form av ackreditering.”

För det andra finns det i flera länder ett behov för yrkesorganisationer att säkerställa kvaliteten på utbildningar inom deras områden. Det kan gälla ekonomutbildningar, olika former av ingenjörsutbildningar, utbildningar inom vårdområdet, lärarutbildningar, etc. Även denna form har ett internationellt perspektiv, eftersom ackrediteringsorganisationer kan arbeta över gränserna och göra det lättare för en person att få anställning i t.ex. USA om hon genomgått en utbildning i t.ex. Sverige, vilken erkänts av en amerikansk organisation. Inom EU regleras vissa utbildningar, t.ex. inom vårdområdet, och i arkitektutbildning, av direktiv som säkerställer en innehållslig likhet, om än inte nödvändigtvis kvalitet.

Inom Europa har behovet accentuerats genom den s.k. Bologna-processen, som avser att underlätta möjligheterna att genomföra studier i de olika länderna inte bara inom Europeiska Unionen.

Sammanfattningsvis finns ett legitimt behov för studenter, utbildningsanordnare och arbetsgivare att få tillförlitlig information om en utbildning eller ett lärosäte. Det är frågan om ett slags konsumentskydd för studenter som ska välja utbildningsort, för lärosätena själva som får ett kvitto på att de är accepterade, för universitet och högskolor som ska anta

studenter från andra länder och skicka ut egna, och för arbetsgivare som ska anställa personer som genomgått olika utbildningar.

Det kan noteras att av universitetens och högskolornas tre huvuduppgifter är det huvudsakligen utbildningen, och framför allt den grundläggande utbildningen, som är föremål för ackreditering ofta i relation till yrkesmässiga krav. Forskningen har sina egna processer för att fastställa kvaliteten i verksamhet och resultat.

Vad är ackreditering?

Det förekommer ett antal termer och begrepp inom området ”kvalitetsbedömning av högre utbildning”. *Erkännande* (recognition), *auktorisering* och *legitimering* används normalt för att beteckna ett accepterande av en enskild persons utbildning. Betydelsen av *certifiering* ligger nära ackreditering, men termen används oftast i sammanhang som har att göra med internationell standard (ISO etc.).

Termen *ackreditering* har inom den högre utbildningen olika definitioner. Hämäläinen m.fl. 2001, s.7 ger tre exempel:

”a formal, published statement regarding the quality of an institution or a programme, following a cyclical evaluation based on agreed standards.” (CRE)

”a process of external quality review used by higher education to scrutinise colleges, universities and higher education programs for quality assurance and quality improvement.” (Council for Higher Education Accreditation)

”the award of a status. Accreditation is a process generally based on the application of predefined standards. It is primarily an outcome of evaluation.” (The European Training Foundation)

Enligt samma rapport innebär begreppet ett avgörande huruvida en utbildning eller ett lärosäte uppfyller eller inte uppfyller vissa förutbestämda kriterier, som *antingen* kan vara på en miniminivå *eller* på en elitnivå. I det första fallet är det frågan om att säkerställa att utbildningen ligger på en nivå som inte understiger vad man kan kräva av en akademisk (yrkes)utbildning. Ackreditering av ett lärosäte kan innebära rätt att ge vis typ av utbildning och att få tillgång till finansiering.

Ackreditering förutsätter en utvärdering (se nedan). Den innebär alltså snarast ett beslut, en fråga om ”ja” eller ”nej”. Beslutet baseras normalt

på akademiska och yrkesmässiga kvalitetskriterier och inte på politiska överväganden.

Till detta bör läggas att ackreditering oftast är en regelbundet återkommande process, som normalt sker i intervaller om fem till tio år.

Vad ackrediteras?

Det ska först framhållas att vi här behandlar ackreditering av *högre* utbildning. Liknande företeelser förekommer inom andra utbildningar, framför allt med internationella inslag. Exempel är utbildning av piloter och sjökaptener som ska verka internationellt. Termen används också ibland, och sedan länge, för godkännande av andra enheter, t.ex. laboratorier.

Som framgår av ovanstående är det normalt antingen hela lärosäten eller yrkesinriktade utbildningsprogram som ackrediteras. När det gäller lärosäten granskas föräm för allt ledningsfunktioner, organisation och kvalitetssäkringsmekanismer (EVA 2002 s. 6).

Beträffande vissa yrkesutbildningar har samhället ett legitimt behov av att säkerställa kvaliteten på sådana utbildningar som leder till verksamheter som samhället har ett särskilt ansvar för. Exempel är skola, vård och omsorg. Här säkras inte sällan kvaliteten också på individuell nivå genom legitimation. Legitimationen innebär också ett bevis på att individen behärskar yrkets praktiska inslag genom att ha fullgjort en viss mängd praktik med godkänt resultat (läkarutbildning, sjuksköterskeutbildning m.m.). På liknande sätt kan yrkesorganisationer godkänna (auktorisera) individer genom att ställa upp särskilda krav för att acceptera dem som medlemmar (advokat, revisor, och i bl.a. Storbritannien och Frankrike ingenjörssamfund av olika slag).

Ingenjörsutbildningar och ekonomutbildningar och de professionella organisationer som företräder dessa yrken är de som i Sverige ivrigast deltar i debatten om ackreditering och som förespråkar deltagande. De grundar sina argument på behovet av att kunna säkerställa att de som genomgått utbildningarna har tillräckliga kunskaper och färdigheter för att kunna utöva yrket. Dessutom finns ett behov hos utbildningsanordnarna att av konkurrenshänsyn kunna visa att man tillhör de bästa inom branschen.

Utbildningar som inte leder till bestämda yrken ackrediteras således mindre ofta. Likaså är det en företeelse som i huvudsak gäller grundutbildning och inte forskarutbildning. I Sverige förekommer prövningar för rätt att ge kandidat- och magisterexamen inom ett ämne, vilka kan

betraktas som en form av ackreditering, eller ”för-ackreditering” (i Storbritannien ofta benämnt ’validation’), dvs. en värdering av förutsättningar för att ge en viss utbildning (EVA s. 8).

Vem ackrediterar?

För att en ackreditering ska vara trovärdig krävs att den genomförs och godkänns av en organisation som den högre utbildningen och (i förekommande fall) staten och relevanta arbetsgivare kan lita på. Det kan vara ett organ tillskapat och finansierat av statsmakterna. Detta gäller bl.a. Finland, Sverige, Danmark, Norge, Tyskland, Nederländerna, Spanien och Portugal, samt flera östeuropeiska länder. Dessa organisationer kan på olika sätt ackreditera både hela lärosäten, fakulteter, program och enskilda discipliner, något som oftast medför en förändring av officiell status för lärosätet etc. Det kan också vara en fristående akademisk organisation eller en oberoende organisation med anknytning till en profession.

Professionella ackrediteringsorganisationer är verksamma huvudsakligen på programnivå eller fackhögskolenivå. I vissa fall är ackreditering av en utbildning via en sådan grupp nödvändig för att de som genomgått den ska få professionellt erkännande och kunna arbeta inom det yrke som utbildningen leder fram till.

En särskild kategori utgörs av de internationellt verkande organisationerna, som är helt privata, vinstdrivande företag med skiftande akademisk legitimitet. En ackreditering av ett sådant organ innebär ofta ett erkännande av att ett program (fakultet, fackhögskola) tillhör en exklusiv grupp. En genomgång av några sådana organisationer återfinns i Högskoleverkets ovannämnda rapport *Internationell jämförbarhet och nationell styrning – aktuella perspektiv på högskolans examensordning*.

En fjärde kategori är de amerikanska s.k. Regional Accreditation Boards, som är tillskapade och finansierade av universiteten själva, för att säkra lärosätenas kvalitet. De ackrediterar regelbundet hela lärosäten, och för de flesta universitet är det en ekonomisk nödvändighet att få ett godkännande av organisationen för att kunna få både federala bidrag och studenter som betalar terminsavgifter. Denna form är inte okontroversiell. Den har kritiserats utifrån olika utgångspunkter, bland annat av dem som hävdar att dessa Boards inte har kompetens att bedöma huruvida ett lärosäte ger utbildning av tillräckligt hög kvalitet. Genom att dessa bedömningar kan leda till sanktioner är det särskilt viktigt att deras

utgångspunkter är allmänt accepterade och inte ger uttryck för någon särskild politisk eller annan ideologisk inriktning.

Schematiskt skulle man kunna beskriva de olika ackrediteringsformerna på följande sätt:

Ackrediteringsorgan		
	Nationellt organ	Professionell organisation
Ackrediterad enhet	Lärosäte Program Ämne	Program, fackhögskola

Nedanstående tabell är ett försök att beskriva ackrediteringsnivåer i förhållande till olika ackrediteringsorgan:

Ackrediteringsorgan			
	Nationellt, statligt	Professionellt Nationellt eller internationellt	Vinstdrivande (privat, professionellt, internationellt)
Ackrediteringsnivå	Minimikrav	Minimikrav Elitkrav	Elitkrav

Hur går ackreditering till?

Processen kan vara förutsättning för att ett lärosäte ska få rätt att ge en examen för en viss utbildning. Ett beslut har i dessa fall en direkt betydelse för utbildningsutbudet vid en högskola eller ett universitet. Lärosätet (programmet, utbildningen) kan här *antingen* åläggas att med viss regelbundenhet genomgå en utvärderingsprocess som resulterar i tillåtelse att fortsätta att ge den aktuella utbildningen, *eller* självt besluta om att ansöka om ackreditering. Båda dessa former förekommer i Sverige.

I andra fall, särskilt när det gäller de privata ackrediteringsorganisationernas verksamhet, ansöker programmet (utbildningen) om ackreditering, och resultatet har mer en indirekt konsekvens genom t.ex. förhöjd status.

Inom den högre utbildningen följer ackrediteringsprocessen oftast en modell liknande den som är vanlig inom utvärdering av universitet och högskolor. Den har följande innehåll:

Lärosätet (programmet) utför en självvärdering eller en genomgång av den egna verksamheten som resulterar i en rapport. Den egna värde-

ringen baseras på ackrediteringsorganisationens kriterier. En expertgrupp som utses av ackrediteringsorganisationen går igenom rapporten, besöker lärosätet och för diskussioner med ledning, lärare, annan personal samt studenter. Gruppen skriver en rapport till organisationen med rekommendationer.

Ackrediteringsorganisationen granskar därefter rapporten och rekommendationerna, fattar ett beslut och meddelar de berörda. I vissa fall kan det slutliga avgörandet träffas av annan myndighet, t.ex. ett departement. När det gäller de privata organisationernas rapporter är det vanligt att enbart resultatet (ja eller nej) offentliggörs. Rapporten, som innehåller de mer detaljerade resonemangen och bedömningarna förblir de provade enheternas egendom, dvs. de är konfidentiella. Rapporter från nationella, statliga organisationer är normalt offentliga.

Ackreditering och internationalisering

Som framkommit ovan är ackreditering på flera sätt en fråga om att bidra till internationalisering av den högre utbildningen.

För det första handlar det om att öka andelen studenter och lärare som medverkar i internationellt utbyte. Här kan den bidra till att uppnå de mål som uppsatts för EU:s Socratesprogram och Bolognaprocessen, genom att ge en formell bedömning av om kvaliteten i de olika utbildningarna lever upp till bestämda kriterier och är jämförbar.

För det andra blir arbetsmarknaden mer och mer internationell. En av grundprinciperna för EU är en för medborgarna i alla medlemsstater öppen arbetsmarknad. När EU nu inom kort utvidgas, kommer dessa möjligheter att öka markant. I många akademiska yrken är även en stor del av den övriga världen öppen, och personer som fullföljt utbildningar eller studerat vid lärosäten som genomgått ackreditering av internationellt erkänd organisation har sannolikt bättre möjligheter än andra.

För lärosätena blir det då fråga om att visa att man som utbildning eller lärosäte uppfyller vissa givna kriterier som accepteras av andra länders lärosäten, professionella organisationer eller arbetsgivare. För att uppnå detta mål är det viktigt att låta sig ackrediteras av internationellt erkända ackrediteringsorgan för att kunna använda resultatet i marknadsföring.

Nära anknuten till båda ovanstående punkter är frågan om utbildning som export- eller importvara. Denna fråga diskuteras för närvarande inom ramen för GATS-avtalet (General Agreement on Trades

and Services). Problemet är huruvida högre utbildning är en nationell allmännyttig angelägenhet eller om man kan betrakta den också som en ”handelsvara”. Redan nu är utbildning en stor exportvara för många engelskspråkiga länder. I Australien svarar den för ca en tredjedel av den totala exportinkomsten. I Storbritannien och USA är den sedan länge en god inkomstkälla för stat och universitet genom att utländska studenter avlägger avgifter och genom att utbildning ges på licens i andra länder eller via genom distansutbildning via Internet¹.

1. Det anrika Massachusetts Institute of Technology (MIT) har här gått mot strömmen genom att göra allt sitt kursmaterial tillgängligt på Internet för alla och envar (www.mit.edu/ocw). Det är dock inte fråga om distansutbildning.

Ackreditering i Sverige

I Sverige förekommer flera olika former av ackreditering. Högskoleverkets prövningar av examensrätt samt prövning för vetenskapsområde och universitetsstatus kan betraktas som en form för sådana. I verkets modell ansöker lärosätena om att få rättigheten att ge en viss examen, ett vetenskapsområde eller rätt att bedriva forskarutbildning inom alla områden (universitetsstatus). En expertgrupp granskar förutsättningarna vid universitetet eller högskolan och Högskoleverket fattar beslut som innebär att rättigheten ges eller inte ges. I fallet vetenskapsområde/universitetsstatus fattar regeringen beslut.

Även de utvärderingar av program och ämnen som påbörjades år 2001 av Högskoleverket innebär en liknande typ av ackreditering. All utbildning som leder till yrkesexamina och generella examina utvärderas. Som ett moment i dessa utvärderingar ingår ett beslut av verket om huruvida lärosätena ska få behålla sin rätt att utfärda en viss yrkesexamen eller generell examen (kandidat-, magisterexamen inom ett visst ämne). Verket kan också rekommendera regeringen att dra in rätten för ett lärosäte att ge doktorsexamen inom ett ämne. Verkets uppgift är att avgöra om de aktuella utbildningarna uppfyller ett minimikrav för högskoleutbildningar.

Också internationella organisationer, t.ex. Equis (European Quality Improvement System), genomför inom ekonomiområdet utvärderingar för ackreditering. Här är det snarast fråga om ett avgörande huruvida de ansökande utbildningarna/högskolorna uppfyller sådana krav att de kan likställas med erkända handelshögskolor i andra europeiska länder. Hitills har Equis i Sverige godkänt tre av ekonomiutbildningarna (Handelshögskolan i Stockholm, Ekonomihögskolan vid Lunds universitet samt Företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet).

Dessutom finns det tankar på att etablera inhemska ackrediteringsinstitut, främst inom områdena ekonomi och teknologi. Ett sådant initiativ refereras i Universitetsläraren nr 12/02. Universitetsläraren är organ för Sveriges Universitetslärarförbund. I artikeln hävdas att det finns både anledning till och utrymme för ett inhemskt fristående ackrediteringsorgan. Med gemensamma krafter (Högskoleverket, yrkes- och branchorganisationer, representanter för de specifika utbildningarna och studenterna m.fl.) skulle det vara möjligt att arbeta fram kvalitetsmått eller kriterier

för ackreditering av de olika civilingenjörskomplex-/ekonomutbildningarna och se till att ackreditering kommer igång. En del av Högskoleverkets ansvar skulle därmed kunna ersättas av en sådan verksamhet.

De europeiska systemen för högre utbildning betraktas av tradition som en offentlig angelägenhet ("a public good"), och finansieras som sådan nästan uteslutande av skattemedel. Detta är sannolikt det främsta skälet till att ackreditering och utvärdering arrangeras på det sätt som sker i Sverige. De offentliga anslagsbeviljande och anslagsfördelande myndigheterna – riksdag och regering – vill med sådana instrument få en avstämning av hur beviljade anslag används och med vilka resultat eller konsekvenser. Det är således redovisningsskyldighet (accountability) som är den mest framträdande utgångspunkten i vår modell för att ge tillstånd till och värdera högre utbildning.

Några viktiga områden för ställningstagande

Som en följd av de senaste årens diskussioner om utgångspunkter för och användning av olika värderingsformer har, som framgår ovan, nya aktörer etablerat sig, framför allt internationellt, men även i Sverige.

Om man ser till tendensen som sådan – en ytterligare differentiering av kvalitetsarbetet inom den högre utbildningen – finns det naturligtvis ingen anledning att förhindra eller försöka reglera en sådan utveckling. Det är varken nödvändigt eller önskvärt att hindra olika slag av nationella eller internationella organisationer att träda in på marknaden. De pågående GATS-förhandlingarna kommer sannolikt att påverka den frågan.

Däremot är det viktigt att de olika aktörerna klart ser och renodlar sina roller så att syftet med respektive värdering framgår. Framför allt finns det anledning att ställa krav på hur sådana utredningar genomförs och hur resultatet offentliggörs och används, i synnerhet om de genomförs helt eller delvis med offentliga medel.

Hur en ackrediteringsverksamhet utvecklas i Sverige beror på vilka som är intressenterna. Som nämnts ovan finns många sådana, som var och en ställer krav på att deras olika legitima intressen ska tillvaratas.

- Samhället och skattebetalarna vill veta att de får valuta för insatta pengar och att samhällets mål för den högre utbildningen uppfylls.
- Studenterna vill ha ett kvitto på att utbildningen de söker sig till uppfyller krav som motsvarar deras förväntningar.
- Det enskilda lärosäte eller den enskilda utbildning som ska ackrediteras vill ha en bekräftelse på att den uppfyller professioners eller andra avnämares krav, eller en stämpel som innebär att de tillhör en exklusiv ”klubb”, för att kunna attrahera studenter och ge dem möjlighet att delta i utbytesprogram med välrenommerade universitet. Här finns sannolikt olika intressen för olika lärosäten – små kontra stora högskolor, enfakultetshögskolor kontra flerfakultetshögskolor, konstnärliga högskolor kontra icke konstnärliga etc.
- Professionella organisationer vill ha en garanti för att de utexaminerade studenter som ska ägna sig åt deras verksamhet har grundläggande (eller excellenta) kunskaper och färdigheter.

En enda ackrediteringsorganisation kan knappast möta alla dessa intressen utan det måste accepteras att det för olika syften och olika intressenter krävs olika förfaringssätt och därmed också olika organ. Det viktiga för legitimiteten är att de uppfyller högt ställda krav på professionalitet. Det måste finnas

- Lämpliga kriterier anpassade till det lärosäte/den utbildning som värderas och till den utvärdering som ska göras.
- Väl etablerade och väl förankrade experter på det område som värderas.
- En väl utarbetad strategi för genomförande som bygger på effektivitet, noggrannhet och utvecklingsinriktning. Detta innebär också adekvata frågor som anknyter tydligt till syftet.

Mängden granskningsuppdrag uppfattas ibland som problematisk för lärosätena. Detta ställer naturligtvis höga krav på den granskande organisationen: dels måste granskningarna så långt som möjligt vara inriktade på att tillfredsställa olika intressenters behov av information, dels måste granskningarna upplevas som effektiva och rationella för att vinna legitimitet.

Utvecklingen av detta område följs av de nationella utvärderingsorganisationerna, i Sverige av Högskoleverket, och även av de olika intresseorganisationer som finns i anslutning till den högre utbildningen.

På europeisk mark har det etablerats en samverkan mellan ENQA (det europeiska nätverket för kvalitetssäkringsorganisationer), EUA, (den europeiska samarbetsorganisationen för universiteten i Europa) och det europeiska studentsamarbetet (ESIB) för att utveckla riktlinjer för kvalitetssäkring och ackreditering. Ett nyligen inlett samarbete mellan dessa organisationer och ENIC/NARIC-nätverken (de europeiska nätverken för erkännande av högre utbildning) kommer att ytterligare stärka denna "ackrediteringskoalition".

Hur man än agerar på central nivå är det sannolikt oundvikligt att de utbildningar som önskar internationellt erkännande, antingen på en hög nivå eller på en grundläggande nivå, använder sig av internationella utvärderingsorganisationer. Till sådana hör också myndigheter i andra länder som ansvarar för kvalitetssäkring. Eventuellt skulle försöksvis en sådan utvärdering kunna ersätta en utvärdering genomförd av Högskoleverket. Detta är en modell som prövats i Finland och på bred bas etableras i Tyskland och Nederländerna och bidrar till att antalet utvärderingar hålls nere. I dessa länder fungerar den nationella organisationen som

samordnare och framför allt garanterat för att den kvalitetssäkring som sker är tillförlitlig.

Även om ackrediteringsbegreppet hittills inte använts särskilt mycket i Sverige har ackrediteringsliknande former för erkännande av högre utbildning använts under lång tid. Våra ställningstaganden i den aktuella debatten kommer till uttryck i en rad förhållningssätt och beslut i för ackrediterings- och utvärderingsprocessens centrala frågor. Här nedan diskuteras några sådana.

Högskoleverkets roll

Vi har redan beskrivit Högskoleverkets uppgifter när det gäller utvärdering och ackrediteringsliknande funktioner.

Högskoleverkets tjänstemäns roll i dessa sammanhang är att organisera utvärderingarna, leda utvärderingsarbetet samt att sammanfatta och rapportera resultaten. De direkta värderingarna görs emellertid av en grupp av experter inom det område som värderas, och deras rapport utgör underlag för Högskoleverkets beslut. I dessa grupper ingår, när det gäller yrkesutbildningar, både företrädare för aktuellt yrkesområde och akademiska lärare. Det innebär att utvärderingarna syftar till att vara en garanti för både yrkesrelaterad och akademisk kvalitet.

Det har påpekats att sammansättningen av expertgrupperna och mängden granskningsuppdrag är de kritiska momenten i denna uppläggning. Av språkskäl används huvudsakligen experter från de skandinaviska länderna och med utvecklingen av antalet granskningsuppdrag begränsas den grupp som kan användas. Detta innebär naturligtvis en inskränkning av möjligheterna att skapa nya former för utvärdering och ackreditering. Om detta ska bli möjligt måste rekryteringen vidgas till att omfatta experter ur vidare kretsar internationellt.

Högskoleverket har också ansett det viktigt att studenterna intar en roll som partners i utvärderingar av olika slag. Det bör ligga i både det utvärderade lärosätets och i ackrediteringsorganets intresse att studenterna medverkar i ackrediteringsprocessen. Att studenterna från det granskade lärosätet deltar i arbetet inför en granskning och också vid platsbesök är självklart, men de bör också, så långt som möjligt, delta i de grupper som utför själva granskningen. Studenternas medverkan kan, förutom att säkra ett studentinflytande, tillföra såväl kunskap som studenters perspektiv till processen, och därmed även till resultatet.

Inflytande över utvärderingarna: akademien – professionen/yrkeslivet – eller bådadera

En fråga som diskuterats mycket i detta sammanhang är i vilken utsträckning olika krafter ska tillåtas påverka utvärderingarna/ackrediteringarna. Är det utbildningarnas högskolemässighet, deras förankring i vetenskap och beprövad erfarenhet som ska stå i förgrunden eller är det de värderingar som präglar det arbetsliv/yrke som utbildningen är inriktad mot som ska vägleda värderingen. Det förefaller nödvändigt att uppnå en lämplig balans mellan yrkeskunskande och beredskap att möta och lösa nya problem och situationer för att bidra till fortsatt utveckling av verksamheten. När det gäller båda dessa inslag är det nödvändigt att utbildningen inte präglas av oönskad konservering av innehåll, pedagogik och examination. Denna balans kommer troligen att utformas på olika sätt beroende på graden av professionsinriktning på utbildningen.

Transparens och öppenhet

Det talas ofta om nödvändigheten av transparens och öppenhet i samband med utvärdering och ackreditering. När det gäller den statliga verksamheten, inte minst i Sverige, är öppenheten beträffande metod, genomförande och resultat normalt en självklarhet. Samma förhållande råder inte alltid när det gäller de privata organisationerna. Besluten är givetvis offentliga, men genomförandet och bedömningarna är ofta förbehållna den enskilda högskolan. Detta gör att det kan vara svårt för utomstående att veta vad beslutet i själva verket innebär.

För studenterna är det en självklarhet att bedömningar och utvärderingar utförs under så öppna former som möjligt och att resultat, liksom de överväganden som underbygger beslut, redovisas offentligt. Studenter har olika övergripande målsättningar för sina studier och den information och kunskap som är resultatet av t.ex. ett ackrediteringsförfarande kan utgöra en viktig grund vid val av lärosäte, program och/eller kurs.

Högskoleverkets inställning är att det är nödvändigt med så stor öppenhet som möjligt i enlighet med svensk tradition, och att därför ackrediteringar som ska ligga till grund för beslut om examensrätt och andra rättigheter måste vara offentliga.

För lärosätena själva måste också öppen redovisning av granskningar vara att föredra framför offentlighöjande enbart av resultatet. Det är först

som sist en fråga om trovärdighet, och även problematiska aspekter, öppet redovisade, är mera trovärdiga än ej offentliggjort beröm.

Beroende och oberoende

Det brukar framhållas i diskussionen att det är viktigt att det är ett oberoende organ som genomför processen. Det hävdas att statligt finansierade organ som fattar beslut om ackreditering är politiskt styrda och därför olämpliga. Den risken kan förekomma, men olika slag av skevhet i bedömningar kan uppstå med andra typer av ackreditörer. Organisationer finansierade av professionssammanslutningar löper medvetet eller omedvetet risken att bevaka professionens intressen och att verka konserverande snarare än utvecklande. Tendenser i den riktningen har noterats framför allt i Storbritannien med dess omfattande modell för ackreditering av ingenjörutbildningar med en ytterst finfördelad gränsdragning mellan olika delar av ingenjörsyrket.

När det gäller vinstdrivande ackrediteringsorgan föreligger en risk för att ekonomiska intressen spelar in i bedömningarna, inte minst eftersom det ofta är stora kostnader förenade med processen.

Nackdelar kan alltså finnas med alla slag av organisationsformer för ackreditering. Detta innebär inte att det är möjligt eller ens önskvärt att förhindra uppkomsten av olika former. Det är däremot viktigt att universiteten och högskolorna är medvetna om utvecklingen och dess för- och nackdelar. Till de senare hör den stora arbetsbördan för lärosätena som mängden av krav på olika former av utvärdering innebär. Detta har noterats inte minst i Storbritannien med dess nationella utvärderingar av lärosäten, ämnen och program och forskning samt därtill en omfattande ackrediteringsverksamhet inom vissa områden.² Det är önskvärt att vi i Sverige inte hamnar i samma situation.

Risk för likriktning

Liksom annan utvärdering riskerar ackrediteringsprocesser att leda till att alla utbildningar som omfattas av dem försöker att efterlikna de förfaringsätt som de tror ska leda till goda vitsord. Detta kan bidra till att man

2. Vid 2003 års början införs ett nytt och delvis mindre krävande system i Storbritannien.

inte vidareutvecklar sin egen verksamhet efter de egna förutsättningarna och förhållandena och kan i längden resultera i stagnation. Det är därför nödvändigt att utveckla former för utvärdering och ackreditering som tar hänsyn till de speciella förhållanden som råder inom de olika utbildningarna och som kan anpassas till deras olika förutsättningar, samtidigt som man inte ger avkall på givna kvalitetskrav.

Slutord

Vi har sett att vissa former av ackreditering av högre utbildning hittills är mindre vanliga i Sverige än i andra länder i Europa. Den utveckling som vi nu kan se visar att det framför allt inom en del professionsutbildningar finns önskemål från både lärosäten och intresseorganisationer, inklusive studentorganisationer, om att gå vidare. Inom Europa finns både från regeringar och lärosäten ett intresse av en samverkan för att bidra till att underlätta för en europeisk arbetsmarknad och för studentrörlighet. Ett sådant initiativ är det holländsk-flamländska så kallade Joint Quality Initiative (hemsida www.jointquality.org), som med deltagande av representanter från ett stort antal länder i Europa försöker bidra till att fördjupa samarbetet genom att bl.a. utveckla indikatorer för universitets- och högskoleexamina på olika nivåer. Detta arbete är också knutet till den så kallade Bolognaprocessens mål att tillskapa ett examenssystem inom Europa baserat på tydliga och jämförbara utgångspunkter.

Det finns all anledning för Sverige att både följa utvecklingen och medverka i denna, såväl nationellt som internationellt. Det är viktigt att alla aktörer som kan ha intresse i frågan deltar, och till dessa hör framför allt universitet och högskolor, studenterna, Högskoleverket och professionella och icke-professionella organisationer.

Det kan till slut nämnas att det vid universitetet i Kassel och den holländska forskningsorganisationen CHEPS (Consortium for Higher Education Policy Studies) för närvarande pågår ett utvecklingsprojekt med syfte att kartlägga ackrediteringsprocesser i de europeiska länderna. En rapport kan förväntas till sommaren 2003.

Referenser

Högskoleverket 2001: Internationell jämförbarhet & nationell styrning – aktuella perspektiv på högskolans examensordning. Högskoleverkets rapportserie 2001:10 R.

Hämäläinen m.fl. 2001: K. Hämäläinen, J. Haakstad, J. Kangasniemi, T. Lindeberg, M. Sjölund, Quality Assurance in Nordic Higher Education – accreditation – like practices. ENQA Occasional Papers.

EVA 2002: Danmarks evalueringsinstitut, Akkreditering – Et perspektiv for kvalitetssikringen av de videregående uddannelser.

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) erbjuder medlemmarna en gemensam arena för diskussioner och åtgärder. Förbundet har till syfte att främja samråd och samverkan mellan universitet och högskolor och agera i frågor av gemensamt intresse. Det arbetar i förhållande till statsmakter och andra organisationer i Sverige, liksom i förhållande till organisationer i Norden, Europa och världen i övrigt.

Högskoleverkets rapportserie 2003:4 R
www.hsv.se

Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, tillsyn, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar och analyser, bedömning av utländsk utbildning och studieinformation.

HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education